

nederige, de hoop van den wanhopige en de woede van den sterke... wegens de vernietiging van een geluk, dat hem zoo groot aan het hart ging.

Herman Robbers

IN MEMORIAM FRANS COENEN

Een van de vergissingen die hun onophoudelijke haast de dagbladen na het sterven (op 23 Juni j.l.) van Frans Coenen heeft doen begaan is de bewering dat zijn 'novellistisch' werk behoorde tot den 'nabloi der beweging van tachtig'. Het zij een verwant tijdgenoot vergund dit hier kortweg tegen te spreken. Coenen is zonder twijfel een der beste begripers en vurigste voorstanders der Nieuwe Gids-beweging geweest, maar in zijn werk, evenals in dat van Johan de Meester en van nog een paar andere nederlandsche schrijvers, die wij sindsdien gewoon zijn als 'de negentigers' aan te duiden, valt minstens evenveel reactie op '80 als geest van '80 te ondergaan. Dit werk was het eerste blijk van bezinking en bezinning na een schitterende explosie van zinnelijke leefdrift en geest, dit werk was de eerste belangrijke terugwerking op een uitbundig uitleven van persoonlijkheid en welige talenten. Dat de hier bedoelde nederlandsche auteurs dit zelf pas later zoo zijn gaan inzien – en wellicht nog slechts gedeeltelijk – doet geen afbreuk aan een waarheid, die thans voor ieder deskundig en intelligent beschouwer te constateeren valt. Werden de eigenlijke tachtigers nog geheel-en-al beheerscht door hartstochtelijk verlangen naar schoonheid, die zij fel en eigenzinnig te scheppen en te beelden trachtten, Coenen (en die paar anderen dan, die ik hier verder zal verwaarloozen) Coenen voelde zich van nature en van huis uit, maar ook in reactie op zijn onmiddellijke voorgangers, meer getrokken tot innige beschouwing van leven en menschelijk lot, wilde uiting geven aan zijn eigenste ondervindingen en indrukken van natuur en wereld, zijn begrip van de verhoudingen der menschen onderling en tot het hen omringende. Van de 'tachtiger' woordkunst, van stijl-excessen en -buitenisigheden, is bij hem al dadelijk geen sprake meer. En het is ook eigenlijk onjuist te zeggen, dat de ongeveer 20 jaar oudere Marcellus Emants in dit opzicht zijn wegwijzer was. Emants' eerste roman in het z.g. pessimistisch-psychologisch genre (waartoe ook Coenen en de Meester gerekend worden), Een Nagelaten Bekentenis, dateert van 1894, Coenen's

'Verveling' en de Meester's 'Een Huwelijk' zijn beide van 1892. De eigenlijke roes van tachtig heeft maar kort geduurd – hoe veel prachtig, en ook meer bezonken, werk de tachtigers veel langer en later nog geleverd mogen hebben.

Bij Coenen trouwen heeft de drang naar het epische, naar beeldend en sfeerscheppend verhalen ook niet héél lang geduurd. Zijn critische en journalistische arbeid hebben hem andere gaven en neigingen in zichzelf doen ontdekken. Het critisch-beschouwende van zijn geest kreeg een meer filosofischen en socialen inslag. Dit heeft vooral zijn persoonlijk leven, dit hebben 'de omstandigheden' hem aangedaan.

Wellicht de mooiste tijd van zijn leven is die van zijn geregelde medewerking aan P. L. Tak's Kroniek (1895–1907) – het weekblad waarin hij en Tak zelf, met Jan Veth, Jolles, Kalf, Hondius van den Broek en nog een paar, een groep van geestelijk en geestrijk leven hebben gevormd, die in beteekenis wel bijna concurreeren kan met Muider Kring en eerste Nieuwe Gidsers. Het is in die jaren dat Coenen van romancier of novellist geworden is de critische publicist in meer maatschappelijken, ethischen en socialen zin, dien wij sindsdien allen gekend en ondergaan hebben: de fijn-ironische, sceptische en sarcastische geest, die, na Tak's dood, na de Kroniek, in den Groene, den Nieuwen Amsterdammer, Groot-Nederland en zooveel andere periodieken uiting vond.

Cynisch is Coenen nóóit geworden en ook eigenlijk nooit zuur of verzuurd (zooals velen gemeend hebben), wél bitter, wél melancoliek, diep somber gestemd over het leven, dat hij toch zoo innig en eerbiedig liefhad. Ik geloof dat het niet mogelijk is voor iemand, die niet als ik het voorrecht gehad heeft jarenlang intiem met hem om te gaan, Coenen eenigszins te begrijpen of te kennen. De groote wijze of serene heilige, die thans sommigen van hem schijnen te willen maken, was hij zeker niet. Een mensch, een echt mensch, wien niets menschelijk vreemd was, maar een zacht, een overgevoelig, een door-en-door beminnelijk mensch. Op den bodem van zijn wezen niets dan goedheid en noblesse! Maar overigens, welk een vat vol tegenstrijdigheden! Veel valt zonder twijfel te verklaren uit zijn fysiek, oorspronkelijk zeer zwak, zijn asthma, zijn melancolisch zenuwleven. Hemzelf gaf dit onbetrouwbaar gestel een constant wantrouwen tegenover de eigen ontroeringen. Hij was week-gevoelig, sentimenteel dikwijls – en toch hoe scherp en cynisch, tot op het kille en wreede af kon hij schijnen! Zijn werk moge vaak gecharmeerd hebben door geest en humor, zijn omgang deed dat oneindig meer, want daarbij onderging men zijn diepwarme persoonlijkheid. Zijn vriendelijke hulpvaardigheid, o.a. voor jonge schrijvers en schrijfsters, is algemeen bekend geworden – toch, hoe veel maanden kon hij inzenders van bijdragen aan zijn tijdschrift op

het éérste antwoord laten wachten, hoeveel jaren op de plaatsing soms. Opgemerkt is, en terecht, dat hij een cultus maakte van de vriendschap – maar vele van zijn beste vrienden klaagden over zijn, schijnbaar onverschillige, verwaarloozing. Ook hier, als ik goed begrijp, was zijn fysiek, zijn nerveus wezen mede schuld. Vrienden – zelfs vrienden! – met een uitgesproken en sterke persoonlijkheid kon hij niet lang achtereen verdragen. Hij reageerde op menschen, niet met zijn geest alleen, maar met zijn geheele, overgevoelige zielswezen. Toen in zekere vergadering de hem antipathieke voorzitter, die een lange rede had gehouden, eindelijk zweeg, hoorde men Coenen's stem, luid voor zijn doen, zeggen: 'Ik ben er tegen'. 'Wáár bent u tegen,' vroeg de voorzitter. 'Dat weet ik niet,' antwoordde Coenen.

Als er éénige tegenstrijdigheden bestaan, die in hoogere eenheid hun samenvatting en oplossing vinden, dan zijn het de persoonlijk mensche-lijke. In diepsten zin is ieder mensch altijd zichzelf. En het groote karakter, de rustig schouwende en beschouwende geest, die Frans Coenen was, zeker wel in de eerste plaats. Alleen: voor buitenstaanders, zooals wij toch allen blijven tegenover elkaar, is die eenheid vaak moeilijk te vinden.

Alleen liefde en vriendschap vinden haar als 't ware van zelf. Zij die van Coenen gehouden hebben, zien, als zij aan hem denken, maar één figuur. En welk een buitengewone, fijne, en beminnenswaardige figuur!